

สิทธิและเสรีภาพของพระภิกษุสงฆ์ในกฎหมายไทย*

MONKS' RIGHTS AND LIBERTIES IN THAI LAW

พระมหาประพนธ์ สิริปณฺโญ

Phramaha Praphan Siripanyo

พระครูปริยัติคุณรังสี

Phrakhru Pariyatkhunarunsri

พระมหาสุภาวิชัย ปภสฺสโร

Phramaha Supavit Phapatatsaro

พระมหาสังเวช จันทโสภี

Phramaha Sangvech Chanthasopee

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Loei Buddhist College, Thailand

E-mail: praphan.sir@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

สังคมของพระสงฆ์เป็นสังคมเก่าแก่ที่ดำรงอยู่คู่กับสังคมไทยต่อเนื่องกันมาอย่างยาวนาน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ฉบับนี้ถือเป็นฉบับลงประชามติ ได้มีบทบัญญัติหลายมาตราที่สามารถยกขึ้นพิจารณาว่าเป็นประโยชน์ต่อการพระพุทธศาสนา และนำไปใช้เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาการประพฤติผิดและการคุ้มครองสงฆ์ได้คือ ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในรัฐธรรมนูญ ในรัฐธรรมนูญกำหนดบทบาท หน้าที่ให้รัฐอุปถัมภ์คุ้มครองศาสนา ประชาชนในการคุ้มครองพระพุทธศาสนาตามรัฐธรรมนูญ และบทบาทในทางอาญาต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ขึ้น เพื่อให้คณะสงฆ์ได้ใช้รูปแบบในการปกครองตนเอง ซึ่งเป็นมาตรการอันสำคัญในการผดุงรักษาพระธรรมวินัยให้ดำรงอยู่ต่อไป อย่างไรก็ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์แต่ละฉบับมิใช่พระธรรมวินัย แต่เป็นกฎหมายแผ่นดินที่ฝ่ายอาณาจักรตราขึ้นไว้สำหรับเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการผดุงรักษาและส่งเสริมพระธรรมวินัย การตีความพระธรรมวินัยจะนำข้อกฎหมายหากล้างไม่ได้ แต่จะต้องตีความไปในทางรักษาพระธรรมวินัยไว้ให้เคร่งครัดที่สุด จึงมีลักษณะแตกต่างไปจากประชาชนโดยทั่วไป เพราะนอกจากต้องประพฤติดีมีนัยอยู่ในพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดแล้ว ยังต้องปฏิบัติตามกฎหมายแผ่นดินและจารีตของแต่ละสังคมอีกด้วย ประเด็นสำคัญ คือ การคุ้มครองพระพุทธศาสนาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา กำหนดไว้ว่า รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาและการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาท

* Received 1 July 2020; Revised 23 September 2020; Accepted 17 October 2020

เพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา และต้องมีมาตรการและกลไกในการป้องกันมิให้มีการบ่อนทำลายพระพุทธศาสนาไม่ว่าในรูปแบบใด และได้กล่าวถึงสิทธิของพระภิกษุสามเณรในการเป็นพยานศาล ในการเลือกตั้ง และในทรัพย์สิน

คำสำคัญ: สิทธิ, เสรีภาพ, กฎหมายไทย

Abstract

The monks' society is an old society that has existed with Thai society for a long time. The Constitution of the Kingdom of Thailand 2017 is considered the referendum version. There are several provisions that can be raised to be considered beneficial to Buddhism. And can be applied to the issue of misconduct and priest protection, namely The importance of Buddhism in the constitution In the constitution, roles Duty for the state to support religion protection People in the protection of Buddhism according to the constitution And criminal roles Later, the Sangha Act was enacted. So that the Sangha can use a form to govern themselves Which is an important measure in sustaining the Dharma of Discipline to continue to exist However, each Sangha Act is not a monk Rather, it is the law of the country established by the Kingdom as an important tool in the maintenance and promotion of Dharma. The interpretation of the Dharma and the discipline will be irrefutable. But must be interpreted in a way to maintain the strictest discipline Therefore it looks different from the general public Because besides having to behave strictly in the dharma and discipline Also must comply with the laws of the country and the customs of each society as well The key issue is the protection of Buddhism according to the 2017 Constitution of the Kingdom of Thailand, in the patronage and protection of Buddhism, the state should promote and support the education and propagation of the principles of Theravada Buddhism. To foster mental and intellectual development And measures and mechanisms must be in place to prevent any form of subversion of Buddhism. And mentioned the right of monks and novices to witness the court in the election and in property.

Keywords: Authority, Liberty, Thai Law

บทนำ

การคุ้มครองสงฆ์เป็นการปกป้องรักษาศาสนา พระพุทธศาสนาไทยไม่เป็นของบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะแต่เป็นของชาวไทยทุกคนที่ต้องรักษา การคุ้มครองรักษาต้องช่วยกันทั้งฝ่ายสงฆ์ และฝ่ายคฤหัสถ์ ฝ่ายคฤหัสถ์มีบทบาทที่จะช่วยคุ้มครองศาสนาให้บริสุทธิ์ได้โดยใช้กลไกทางการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นเครื่องมือรักษาศาสนาไว้ โดยเฉพาะหลักการที่เน้นประโยชน์อันประจักษ์รับรู้ได้ (พระไพศาล วิสาโล, 2552) กลไกที่กล่าวถึงได้แก่การใช้อำนาจนิติบัญญัติผ่านรัฐสภาในการตรากฎหมายขึ้นบังคับ เพื่อให้บรรลุความมุ่งหมายในการส่งเสริมคณะสงฆ์ปกป้องรักษาพระศาสนาอีกทางหนึ่ง กฎหมายเป็นเครื่องมือสำคัญเนื่องจากเป็นกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันของสังคมมนุษย์ซึ่งกำหนดบทบาท สิทธิ หน้าที่ ความสัมพันธ์ระหว่างสงฆ์กับสงฆ์ สงฆ์กับคฤหัสถ์โดยใช้กฎหมายนั้นเป็นหลักและเป็นมาตรฐานเดียวกัน

บทความนี้จะนำเสนอกฎหมายเกี่ยวกับการประพฤติดัดและการคุ้มครองสงฆ์ 3 ประเด็นสำคัญ คือ 1) การคุ้มครองพระพุทธศาสนาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 2) กฎหมายสงฆ์ที่ใช้บังคับกรณีการประพฤติดัดและการคุ้มครองสงฆ์ และ 3) ความรับผิดชอบของพระภิกษุสงฆ์ตามประมวลกฎหมายอาญา จะได้กล่าวเรียงตามลำดับดังต่อไปนี้

การคุ้มครองพระพุทธศาสนาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 6 เมษายน พุทธศักราช 2560 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถือเป็นฉบับลงประชามติ ได้มีบทบัญญัติหลายมาตราที่สามารถยกขึ้นพิจารณาว่าเป็นประโยชน์ต่อการพระพุทธศาสนา และนำไปใช้เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาการประพฤติดัดและการคุ้มครองสงฆ์ได้เช่นในมาตรา 67 รัฐพึงอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านาน รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาและการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา และต้องมีมาตรการและกลไกในการป้องกันมิให้มีการบ่อนทำลายพระพุทธศาสนาไม่ว่าในรูปแบบใด และพึงส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนมีส่วนร่วมในการดำเนินมาตรการ หรือกลไกดังกล่าวด้วย (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560) คือ ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในรัฐธรรมนูญ พระภิกษุสงฆ์ในรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญกำหนดบทบาท หน้าที่ให้รัฐอุปถัมภ์คุ้มครองศาสนา บทบาทของประชาชนในการคุ้มครองพระพุทธศาสนาตามรัฐธรรมนูญ และบทบาทในทางอาญา

สิทธิตามรัฐธรรมนูญเป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลต่อรัฐ และสิทธิตามรัฐธรรมนูญ สิ่งที่ผูกพันองค์กรใช้อำนาจรัฐทั้งหลายที่จะต้องให้ความเคารพปกป้องและคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญดังกล่าว เพื่อให้สิทธิตามรัฐธรรมนูญดังกล่าวมีผลในทางปฏิบัติ (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, 2552)

1. ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในรัฐธรรมนูญ

พระพุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์มาตั้งแต่ครั้งก่อตั้งชาติไทย อดีตบูรพกษัตริย์ทรงรับเอาพระพุทธศาสนามาประดิษฐานไว้ในประเทศไทย พระพุทธศาสนาได้เคียงคู่กับสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยและเป็นหนึ่งในสามสถาบันหลักสำคัญอันเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของปวงชนชาวไทย (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2543)

รัฐธรรมนูญจึงมีบทบัญญัติรับรองไว้ในหมวด 2 พระมหากษัตริย์ มาตรา 7 “พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก” ซึ่งหมายถึงว่าพระมหากษัตริย์ไทยนั้นต้องนับถือพระพุทธศาสนา

และในหมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ รัฐธรรมนูญได้มีบทบัญญัติที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรมซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อสังคมให้บุคคลที่มีฐานะหน้าที่ในทางการเมืองการปกครองต้องมีคุณธรรม เพื่อป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบซึ่งส่งผลต่อความเจริญของสังคม ดังบทบัญญัติ มาตรา 67 “รัฐพึงอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น”

ในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา กำหนดไว้ว่า รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาและการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา และต้องมีมาตรการและกลไกในการป้องกันมิให้มีการบ่อนทำลายพระพุทธศาสนาไม่ว่าในรูปแบบใด และพึงส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนมีส่วนร่วมในการดำเนินมาตรการ หรือกลไกดังกล่าวด้วย

มาตรา 70 รัฐพึงส่งเสริมและให้ความคุ้มครองชาวไทยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้มีสิทธิดำรงชีวิตในสังคมตามวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมตามความสมัครใจได้อย่างสงบสุขไม่ถูกรบกวน ทั้งนี้ เท่าที่ไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ หรือสุขภาพอนามัย

2. พระภิกษุสงฆ์ในรัฐธรรมนูญ

พระภิกษุสงฆ์เป็นบุคคลธรรมดา หากจะกล่าวไปแล้วในรัฐธรรมนูญมิได้มีบทบัญญัติใดที่จะส่งเสริม หรือ รับรองสถานะพระภิกษุสงฆ์ให้มีความพิเศษแตกต่างจากพลเมืองทั่วไป พระพุทธศาสนาอันเป็นสถาบันหลักของประเทศ พระภิกษุสงฆ์ถูกจำกัดสิทธิหลายประการในทางกฎหมาย เช่น พระภิกษุไม่ได้รับสิทธิเข้าร่วมพิจารณาออกกฎหมาย ไม่ได้รับสิทธิในการ

ใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยจะเห็นจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 96 “บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้ในวันเลือกตั้ง เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง

(1) เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช....”

พระภิกษุสงฆ์ มี 2 ฐานะ คือ

1. ฐานะพลเมืองของรัฐ ต้องอยู่ภายใต้บังคับกฎหมายของรัฐเช่นเดียวกับพลเมืองทั่วไป นอกจากพระภิกษุจะถูกจำกัดสิทธิในบางส่วนแล้ว สิทธิในบางส่วนยังไม่เกินไปกว่าพลเมืองทั่วไป ดังบทบัญญัติรัฐธรรมนูญในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย

มาตรา 31 “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาและย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติหรือประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาของตน แต่ต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทยไม่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของรัฐ และไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน”

2. ส่วนฐานะที่สองต้องอยู่ภายใต้กรอบพระธรรมวินัยสงฆ์ และต้องไม่ขัดต่อกฎหมายคณะสงฆ์ ซึ่งฝ่ายบ้านเมืองได้บัญญัติเพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ป้องกันบุคคลผู้มีเจตนาไม่สุจริตอาศัยร่มเงาพระพุทธศาสนาหาประโยชน์ใส่ตน อันเป็นต้นเหตุให้เกิดความเสื่อมศรัทธาของชุมชนและเป็นการส่งเสริมสถาบันสงฆ์อันเป็นสถานะที่สำคัญต่อการดำรงอยู่ของศาสนา เนื่องจากพระภิกษุเป็นตัวแทนของศาสนาในฐานะองค์พระสังฆรัตนะ ซึ่งเป็นที่เคารพบูชา จึงมีความแตกต่างจากพลเมืองทั่วไป

ในฐานะที่พระสงฆ์เป็นพลเมืองของประเทศ รัฐธรรมนูญได้กำหนดหน้าที่พลเมืองไว้ในหมวด 4 หน้าที่ของชนชาวไทย จึงหมายความว่า พระสงฆ์มีหน้าที่เช่นเดียวกับพลเมืองของประเทศ ดังบทบัญญัติ มาตรา 50 บุคคลมีหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) พิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข...” และบัญญัติว่า “บุคคลมี หน้าที่ปฏิบัติ ตามกฎหมาย” พระภิกษุสงฆ์จึงมีหน้าที่ต้องรักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์มีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ไม่กระทำการใดอันเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์แต่ละฉบับมิใช่พระธรรมวินัย แต่เป็นกฎหมายแผ่นดินที่ฝ่ายอาณาจักรตรารขึ้นไว้สำหรับเป็นเครื่องมือที่สำคัญ ในการผดุงรักษาและส่งเสริมพระธรรมวินัย การตีความพระธรรมวินัยจำนำข้อกฎหมายหักล้างไม่ได้ แต่จะต้องตีความไปในทางรักษาพระธรรมวินัยไว้ให้เคร่งครัดที่สุด เมื่อเป็นเช่นนี้การประพฤติปฏิบัติของภิกษุทุกยุคทุกสมัยมา จึงมีลักษณะแตกต่างไปจากประชาชนโดยทั่วไป เพราะจะต้องประพฤติในพระธรรมวินัยและจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายแผ่นดินด้วย (แสวง อุดมศรี, 2559)

3. รัฐธรรมนูญกำหนดบทบาทหน้าที่ให้รัฐต้องอุปถัมภ์คุ้มครองศาสนา

รัฐธรรมนูญกำหนดหน้าที่ให้รัฐต้องกระทำการให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ดัง บัญญัติไว้ในหมวด 5 ว่าด้วยแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 67 ซึ่งบัญญัติว่า “รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์ และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและ...”

จะเห็นว่าบทบัญญัติใช้คำว่า “ต้อง” จึงถือว่าเป็นหน้าที่บังคับต้องกระทำให้บรรลุผลในทางปฏิบัติ ต้องทำนุบำรุงกิจการด้านศาสนาไม่ว่าจะเป็นด้านงบประมาณ ด้านกำลังคน เครื่องมือ เทคโนโลยี วิทยาการ จัดการ ต้องส่งเสริมเพื่อให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงสภาพตลอดไป (ดุสิต โสภิตชา, 2542) เช่น การตรากฎหมายเพื่อการคุ้มครองพระธรรมวินัยมิให้มีผู้เปลี่ยนแปลงหรือทำให้พระธรรมวินัยวิปริตผิดไปจากเดิม บัญญัติกฎหมายอาญาลงโทษผู้ใช้ศาสนาแสวงหาประโยชน์ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาต้องทำตามแนวจารีตประเพณีเดิม เป็นต้น

4. บทบาทของประชาชนในการคุ้มครองพระพุทธศาสนาตามรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติรับรองเสรีภาพในการนับถือศาสนาของปวงชนชาวไทยไว้ใน มาตรา 50 และกำหนดหน้าที่ให้พลเมืองว่าต้องปฏิบัติตามกฎหมายต้องรักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา แต่ประชาชนไทยบางส่วนก็นับถือพระพุทธศาสนาโดยสายเลือด และด้วยเหตุปัจจัยหลายประการทำให้ห่างเหินศาสนาไปบ้าง แต่หากประชาชนเหล่านั้นเห็นภัยของศาสนาพุทธอันเป็นที่เคารพนับถือ ก็สามารถที่จะเสนอกฎหมายเพื่อปกป้องคุ้มครองศาสนาได้ด้วยเหตุผลว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย ประชาชนสามารถที่จะกำหนดรูปแบบของกฎหมายที่จะบังคับ ซึ่งก็รวมถึงการออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองพระพุทธศาสนาด้วย เมื่อตัวแทนที่ได้รับเลือกเข้าไปทำหน้าที่ในสภานิติบัญญัติแห่งชาติออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองพระพุทธศาสนาขึ้นบังคับใช้ในสังคม ก็มีอีกแนวทางหนึ่งซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเสนอกฎหมายได้

5. พระสงฆ์ไทยกับสิทธิทางกฎหมาย

ภายใต้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญไทยในปัจจุบัน ประชาชนได้รับสิทธิ และเสรีภาพค่อนข้างกว้างขวาง และครอบคลุม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิในการเดินทางออกนอกประเทศ คนไทยที่ถือสัญชาติไทยทุกคนเพียงแต่มีบัตรประจำตัวประชาชน และเงินค่าธรรมเนียม 1,000 บาท ก็สามารถไปยื่นเรื่องเพื่อขอรับหนังสือเดินทางที่มีอายุ 5 ปีได้จากกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งปัจจุบันทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และรวดเร็ว เพียงไม่กี่วันบุคคลนั้นก็ได้รับหนังสือเดินทางอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ที่น่าแปลกใจก็คือ ขณะนี้ยังมีประชาชนไทยอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีจำนวนไม่น้อย ถูกละเลยสิทธิขั้นพื้นฐานนี้ไป ด้วยเหตุผลเพียงว่าบุคคลเหล่านี้เป็น “พระสงฆ์” ในพระพุทธศาสนา จึงต้องทำตามกฎข้อบังคับพิเศษของคณะสงฆ์ไทย ก่อนที่จะไปยื่นเรื่องขอหนังสือเดินทางจากกระทรวงการต่างประเทศ กล่าวคือ

พระสงฆ์ที่จะขอหนังสือเดินทางจะต้องยื่นเรื่องเพื่อขออนุมัติจากเจ้าอาวาสในวัดที่ตนสังกัดอยู่ หลังจากนั้นต้องยื่นเรื่องเพื่อขออนุมัติจากเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด และเจ้าคณะภาคตามลำดับ ซึ่งกระบวนการทั้งหมดนี้กินเวลานานหลายเดือน เนื่องจากตำแหน่งเจ้าคณะทั้งหมดนี้เป็นตัวบุคคล มิได้มีสำนักงานที่ชัดเจน การเสนอเพื่อขอลายเซ็นอนุมัติจึงเป็นไปด้วยความยากลำบาก และมีความเป็นไปได้สูงที่จะถูกปฏิเสธในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง ถ้าหากพระสงฆ์รูปนั้นไม่เป็นที่ต้องอภัยของเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะรูปใดรูปหนึ่งดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ที่มีทรศนะที่ก้าวหน้า ต้องการเห็นการปฏิรูปคณะสงฆ์ไทยไปในทิศทางที่ดีขึ้น กล่าววิพากษ์วิจารณ์ในเชิงสร้างสรรค์ หรือพระสงฆ์ที่ไม่เห็นด้วยกับการบริหารงานของเจ้าอาวาส หรือผู้มีอำนาจในคณะสงฆ์ระดับใดระดับหนึ่ง หรือพระสงฆ์ที่ออกมาเปิดโปงความประพฤติมิชอบ หรือความฉ้อฉลบางประการของผู้มีอำนาจบางรูปในคณะสงฆ์ ก็จะถูกปฏิเสธในการขอหนังสือเดินทาง ขั้นตอนการอนุมัติเพื่อขอหนังสือเดินทางจึงกลายเป็นอีกกลไกหนึ่ง ของผู้มีอำนาจในคณะสงฆ์ที่จะควบคุมพระสงฆ์ทั้งหลายให้อยู่ในอำนาจของตน พระสงฆ์ที่ผ่านความยุ่งยากในการขอหนังสือเดินทางดังกล่าว และได้เดินทางไปต่างประเทศแล้ว ยังประสบกับความยุ่งยากในการต่อหนังสือเดินทางอีกด้วย โดยปกติแล้วคนไทยในต่างประเทศ เมื่อหนังสือเดินทางหมดอายุลงก็สามารถยื่นเรื่องขอต่ออายุหนังสือเดินทางไปอีก 5 ปีได้ที่สถานทูตไทยหรือสถานกงสุลไทยในประเทศนั้น ๆ สำหรับพระภิกษุสามเณรแล้ว เมื่อหนังสือเดินทางใกล้หมดอายุแล้ว ไม่สามารถต่ออายุที่สถานทูตหรือกงสุลไทยในต่างประเทศได้ ต้องเดินทางกลับมาต่ออายุในประเทศไทยเพียงสถานเดียว และต้องมาเริ่มต้นกระบวนการอันยุ่งยากซับซ้อนนั้นใหม่ทั้งหมด นับเป็นความสูญเสียทั้งในด้านค่าใช้จ่าย และในด้านโอกาสอย่างใหญ่หลวงทีเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระภิกษุที่กำลังศึกษาอยู่ในต่างประเทศ ต้องเสียเงินค่าตัวเครื่องบินไปกลับอีกรอบ ต้องเสียเวลา และต้องเสี่ยงต่อการไม่ได้รับอนุมัติให้เดินทางกลับไปศึกษาต่อจนสำเร็จการศึกษาอีกด้วย ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนมีตัวอย่างให้เห็นมาแล้ว เหตุผลที่มหาเถรสมาคมนำมาใช้กล่าวอ้าง เพื่ออธิบายกฎข้อบังคับการขอหนังสือเดินทางที่สลับซับซ้อนของพระสงฆ์ไทยก็คือ เพื่อป้องกันมิให้พระสงฆ์ไปทำความเสื่อมเสียแก่พระศาสนาในต่างประเทศ เหตุผลดังกล่าวไม่น่าจะมีน้ำหนักเพียงพอ ที่จะนำมาใช้ในการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของพระสงฆ์ ในฐานะประชาชนไทยคนหนึ่ง ซึ่งได้รับการคุ้มครองโดยบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ มาตรา 6 ที่ว่า “รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้” กฎของมหาเถรสมาคมว่าด้วยเรื่องการทำหนังสือเดินทางของพระสงฆ์ จึงน่าจะขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และมีขอบด้วยกฎหมาย มหาเถรสมาคมน่าจะมีวิธีการที่ดีกว่านี้ ในการป้องกันปัญหาพระสงฆ์ไทยในต่างประเทศที่ประพฤติดันเสื่อมเสีย ปัญหาพื้นฐานอันหนึ่งของคณะสงฆ์ไทยก็คือ คุณภาพของพระภิกษุสงฆ์ทั้งในด้านปริยัติ (การศึกษาเชิงทฤษฎี)

ปฏิบัติ (การปฏิบัติธรรม) และปฏิเวธ (มรรคผลที่ได้รับจากการปฏิบัติธรรม) ถ้าหากมหาเถรสมาคมจะมาเข้มงวดกวดขันคณะสงฆ์ไทยในเรื่องที่เป็นเนื้อหาสาระเช่นนี้แล้ว สังคมไทยก็จะมีพระภิกษุสามเณร (รวมทั้งภิกษุณี และสามเณรี) ที่มีคุณภาพ ปัญหาพระสงฆ์ที่จะประพฤติเสื่อมเสียในต่างแดนก็จะหมดไป อีกประการหนึ่งผู้ที่บวชเรียนเป็นพระภิกษุสงฆ์ในประเทศไทยในทางหนึ่งก็คือ “พระสงฆ์” ในพระพุทธศาสนา แต่ในอีกทางหนึ่งก็คือ “ประชาชน” ที่มีสิทธิและหน้าที่ตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ เช่น เมื่ออายุครบเกณฑ์พระสงฆ์มีหน้าที่ต้องไปรายงานตัว และขอผ่อนผันการเกณฑ์ทหารกับทางราชการ และพระสงฆ์มีสิทธิที่จะศึกษาต่อในคณะหรือสาขาวิชาที่เหมาะสมของมหาวิทยาลัยทางโลก เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้พระสงฆ์จึงควรจะมีสิทธิถือ “ใบสุทธิ” ซึ่งเป็นบัตรประจำตัวของพระสงฆ์ และ “บัตรประชาชน” ซึ่งเป็นบัตรประจำตัวของคนไทยทุกคนในขณะเดียวกัน เช่นเดียวกับที่ข้าราชการมีสิทธิที่จะถือ “บัตรข้าราชการ” และ “บัตรประชาชน” ในเวลาเดียวกัน หากกระทำได้เช่นนี้ กฎข้อบังคับอันขัดต่อรัฐธรรมนูญก็จะหมดความจำเป็นและยุติลง กฎระเบียบของคณะสงฆ์ไทยก็จะสอดคล้องกับพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยโดยสมบูรณ์ (ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์, 2547)

พระภิกษุสงฆ์และสามเณรเป็นพลเมืองไทยกลุ่มหนึ่งที่ถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพมากที่สุด ทั้งทางกฎหมาย และทางสังคมในทางกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 พระภิกษุมีเสรีภาพที่จะแสดงออกทางการเมืองได้ เพราะพระธรรมวินัยไม่ได้ห้ามเอาไว้ การแสดงออกทางการเมืองของพระสงฆ์ไม่ว่าทางใด ต้องยึดหลักการที่ว่า “เพื่อประโยชน์และความสุขของคนเป็นจำนวนมากเพื่ออนุเคราะห์ จะประกาศพรหมจรรย์อันมีความงามทั้งเบื้องต้นท่ามกลางและที่สุด” โดยการดำรงตนเป็นกลางต่อทุกฝ่าย ยึดธรรมะคือ ความถูกต้องดีงามเป็นที่ตั้ง พระภิกษุสงฆ์กับการเมืองควรเกี่ยวเนื่องกันในภาวะที่เหมาะสมจะทำให้สงฆ์สามารถบำเพ็ญสมณธรรมได้สะดวกโดยมุ่งหมายที่เสรีภาพทางใจเป็นสำคัญ แต่ในขณะเดียวกันพระภิกษุสงฆ์ก็ยังสามารถบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคมได้ด้วย โดยการเป็นสติปัญญาให้กับสังคมในการแก้ปัญหาสังคมในรูปแบบต่าง ๆ (กีรจุมิ กิตติยาศิษย์, 2556)

6. สิทธิของพระภิกษุสามเณรในการเป็นพยานศาล

พยานหลักฐานที่โจทก์จำเลยนำเสนอสนับสนุนข้ออ้างข้อต่อสู้ในคดีนั้นมี 3 อย่าง คือ พยานบุคคล พยาน เอกสาร และวัตถุพยาน การให้พยานมาศาลทำได้ 2 วิธี คือ นำมาเอง หรือขอให้ศาลออกหมายเรียกมาตาม ภาษาพูดเรียกว่าพยานนำ และพยานหมาย พยานบุคคลต้องสาบานตัวหรือปฏิญาณตนก่อนเบิกความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งให้สิทธิไว้ 3 ประการคือ

6.1) สิทธิไม่จำเป็นต้องไปศาลเมื่อถูกอ้างเป็นพยานนั้น บัญญัติไว้ในมาตรา 108 ว่า “พยานที่ได้รับหมายเรียกโดยชอบดั่งที่บัญญัติไว้ในสองมาตราก่อนนั้น จำต้องไป ณ สถานที่

และตามวันเวลาที่กำหนดไว้ แต่พยานต่อไปนี้ ไม่จำเป็นต้องไปศาลดังกล่าวข้างต้นคือ
1) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระราชินีนาถ พระยุพราช หรือผู้สำเร็จราชการแผ่นดินไม่ว่าในกรณีใด ๆ 2) พระภิกษุสามเณร ในพระพุทธศาสนาไม่ว่ากรณีใด ๆ ฯลฯ (ปฐมโศติชฎยงกูร, 2559)

พระภิกษุสามเณรที่ถูกอ้างเป็นพยานมีสิทธิไม่ไปให้การได้ จะขอให้ศาลมีหมายเรียกมาไม่ได้ ศาลจะไม่ออกหมายเรียกให้ เพราะรับรู้ถึงสิทธินี้ ต่างกับคนธรรมดาที่ลูกอ้างเป็นพยาน เมื่อไม่ยอมไปศาล ๆ จะ ออกหมายเรียก ได้รับหมายเรียกและไม่ยอมไปอีก ศาลจะออกหมายจับมาขังไว้จนกว่าจะให้เบิกความได้ และยังมีความผิดฐานขัดขืนหมายหรือคำสั่งศาลตามประมวลอาญาด้วย เพราะทุกคนมีหน้าที่ให้ความสัตย์จริงแก่ศาลเมื่อได้รู้ได้เห็นการณในคดีเพื่อผดุงไว้ซึ่งความยุติธรรมตามกฎหมาย กฎหมายให้สิทธิไว้ในฐานะเป็นสมณนิกบวช หรือนักพรตในศาสนาอื่นไม่ได้สิทธินี้ เมื่อสมัครใจเป็นพยานตามหน้าที่พลเมืองดีก็เป็นได้โดยเป็นพยานนำ หรือขอให้ศาลไปเชิญสืบ

ทางปฏิบัติเมื่อพระภิกษุสามเณรมาเป็นพยานที่ศาล ๆ จะอนุญาตให้นั่งเบิกความผิดกับพยานทั่วไป ซึ่งต้องเบิกความในคอกพยานเว้นแต่จะเป็นคนชรา หรือคนป่วยที่อื่นให้การไม่ได้ จะได้รับอนุญาตให้นั่ง เช่นเดียวกัน ส่วนการขอศาลไปเชิญสืบนั้นศาลจะไปสืบถึงที่พักหรือวัดที่พยานอยู่ หากอยู่ห่างไกลไม่สะดวกแก่ศาลและคู่ความจะมาให้การ ณ ที่วัดใกล้ ๆ ศาลก็ทำได้ วิธีต้อนรับศาลและคู่ความก็เพียงจัดโต๊ะ เก้าอี้ให้ผู้พิพากษานั่งจดคำให้การ ส่วนพยานจะนั่งบนยกพื้นหรือเก้าอี้ให้การก็ได้

6.2) สิทธิไม่ต้องสาบานหรือปฏิญาณตนก่อนเบิกความ การสาบานหรือปฏิญาณเป็นส่วนประกอบเบื้องต้นของคำเบิกความหรือคำให้การขาดไม่ได้ หากขาดไปคำเบิกความนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมายรับฟังเป็นพยานหลักฐานไม่ได้ เพราะมีกฎหมายบัญญัติบังคับไว้ว่า “ก่อนเบิกความพยานทุกคนต้องสาบานตน ตามลัทธิศาสนา หรือจารีตประเพณีแห่งชาติของตน หรือกล่าวคำปฏิญาณว่าจะให้การตามความสัตย์จริงเสียก่อน เว้นแต่บุคคลที่ได้รับยกเว้น (มาตรา 112) แต่ไม่ได้กำหนดแบบไว้ว่าต้องสาบานหรือปฏิญาณอย่างไร สมัยโบราณใช้คำรุนแรง เช่น “ถ้านำความเท็จมากล่าวขอให้หอกเท่าใบพายแทงหูซ้ายทะลุหูขวา” กระทั่งยุคธรรมเคยกำหนดแบบคำสาบานไว้สำหรับผู้นับถือศาสนาพุทธ อิสลาม และศาสนาคริสต์ แต่ไม่ได้ปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด ระยะเวลาหลัง ๆ นี้มักใช้คำย่อว่า “ข้าพเจ้าขอสาบานว่าจะให้การต่อศาลด้วยความสัตย์จริง หากนำความเท็จมากล่าวขอให้ได้รับภัยอันตราย”

เหตุที่ให้พยานสาบานหรือปฏิญาณก่อนเบิกความ ก็เพื่อให้พยานได้สำนึกหรือตระหนักถึงความ รับผิดชอบในคำให้การของตนต่อศาลซึ่งจะใช้เป็นหลักฐานในการตัดสินคดี และเพื่อให้พยานให้การด้วยความสัตย์จริงไม่กล้านำความเท็จมาอ้างถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาว่าจะให้คุณให้โทษเมื่อให้การด้วยความสัตย์จริงหรือกล่าวเท็จ คนสมัยก่อนเชื่อว่าสิ่ง

ศักดิ์สิทธิ์มีอิทธิพลเหนือชีวิตอาจบันดาลให้มนุษย์รับเคราะห์กรรมได้ ในหมุมิตรสหายผู้ร่วมงาน มีการดื่มน้ำสาบานกันด้วยจึงมีคำพูดว่า “มิตรหรือเพื่อนร่วมน้ำสาบาน” ในปัจจุบันความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลดน้อยลง ความเคร่งครัดในการปฏิญาณสาบานก็เปลี่ยนไปด้วย (ปลื้ม โชติชฎายางกูร, 2559)

ผู้ได้รับการยกเว้นไม่ต้องสาบานหรือปฏิญาณก่อนเบิกความคือ 1) คนที่มีอายุต่ำกว่า 14 ปี หรือ หย่อนความรู้สึกรับผิดชอบ 2) พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา 3) คนที่คู่ความทั้งสองฝ่ายตกลงกันว่าไม่ต้องให้สาบาน ดังนั้นพระภิกษุสามเณรผู้เป็นพยานจึงไม่ต้องสาบานหรือปฏิญาณตนก่อนให้การพยานผู้มีหน้าที่สาบานหรือปฏิญาณไม่ยอมสาบานหรือปฏิญาณถือว่าละเมิดอำนาจศาล ๆ สั่งลงโทษได้และมีความรับผิดทางอาญาด้วย

6.3) สิทธิไม่เบิกความหรือตอบคำถามใด ๆ เมื่อไม่ประสงค์จะเบิกความหรือตอบคำถามนั้น ๆ มีบัญญัติไว้ในมาตรา 115 ว่า “พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา แม้มาเป็นพยานจะไม่ยอมเบิกความหรือ ตอบคำถามใด ๆ ก็ได้” ต่างกับบุคคลธรรมดาซึ่งต้องเบิกความหรือตอบคำถามทุกคำถาม นอกจากได้รับการยกเว้นตามกฎหมาย หากไม่ยอมเบิกความหรือตอบคำถาม คือ 1) เมื่ออาจเปิดเผยหนังสือหรือข้อความอันเป็นความลับของแผ่นดิน หรือความลับในราชการที่พยานได้ทราบในตำแหน่งหน้าที่ 2) เอกสารหรือข้อความที่เป็นความลับซึ่งพยานได้ทราบในฐานะทนายความหรือในฐานะมิวชีฟหรือหน้าที่การงาน 3) การประดิษฐ์แบบหรือการงานอื่นที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายไม่ให้เปิดเผยตามมาตรา 92 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และมาตรา 231 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาทางอาญาเมื่อได้รับยกเว้นพยาน มีสิทธิปฏิเสธไม่ยอมเบิกความตอบคำถามหรือนำพยานหลักฐานนั้นมาแสดงได้ (ปลื้ม โชติชฎายางกูร, 2559)

สรุปความว่า พระภิกษุสามเณรนั้นไม่ยอมเป็นพยานเสียเลยก็ได้ หากยอมเป็นจะไม่ไปศาลก็ได้และไม่ต้องสาบานหรือปฏิญาณก่อนเบิกความ จะไม่ยอมเบิกความหรือตอบคำถามใด ๆ ที่ไม่ประสงค์จะตอบก็ได้ กฎหมายให้สิทธิพิเศษไว้

7. สิทธิของพระภิกษุสามเณรในการเลือกตั้ง

“พระสงฆ์” ในแง่หนึ่งพระสงฆ์คือสาวกของพระพุทธเจ้า เป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา แต่ในอีกแง่หนึ่งพระสงฆ์ก็คือประชาชนที่มีสิทธิและหน้าที่ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ดังในมาตรา 4 “ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาค บรรดาที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้ว ย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้”

รัฐธรรมนูญ มาตรา 25 บัญญัติไว้ว่า “สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ใน

รัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำกรณัั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ครอบงำที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น”

กระทรวงกลาโหมกำหนดให้พระสงฆ์ซึ่งเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ต้องไปเกณฑ์ทหารในฐานะประชาชนไทยคนหนึ่ง แต่กระทรวงมหาดไทยกลับปฏิเสธสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งของพระสงฆ์ อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน การตีความสิทธิและหน้าที่ของพระสงฆ์ในฐานะประชาชนของกระทรวงกลาโหม และกระทรวงมหาดไทยจึงขัดแย้งกัน จึงน่าจะขัดต่อรัฐธรรมนูญ ดังมาตรา 5 “รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎหรือข้อบังคับ หรือการกระทำใด ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติหรือการกระทำนั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้”

ข้ออ้างห้ามมิให้พระสงฆ์ไปใช้สิทธิออกเสียงในการเลือกตั้งก็คือ พระสงฆ์ไม่ควรจะยุ่งเกี่ยวกับการเมือง เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้ที่บริสุทธิ์ ส่วนการเมืองเป็นเรื่องสกปรก ถ้าหากข้อสมมติฐานที่ว่าการเมืองคือสิ่งสกปรก หรือขาดจริยธรรมเป็นจริง พระสงฆ์ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของจริยธรรมก็ควรจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องให้มาก เพื่อที่จะชำระล้างสิ่งสกปรกให้เป็นการเมืองสะอาดขึ้น พระสงฆ์ในฐานะผู้นำชุมชนอาจใช้อำนาจทางจริยธรรมของตน ช่วยแก้ปัญหาการซื้อเสียงหรือการทุจริตเลือกตั้งในรูปแบบอื่น ๆ การเมืองก็จะพลอยมีจริยธรรมเพิ่มขึ้น

ในสังคมไทยนั้นศาสนากับการเมืองสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออกมาโดยตลอด ในอดีตรัฐเข้าไปจัดการปัญหาของคณะสงฆ์ เช่น รัฐเป็นผู้แต่งตั้งผู้นำคณะสงฆ์ ตรวจสอบพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ และจับผู้ปลอมปนมาบวชให้สึกออกไป เป็นต้น ปัจจุบันนักการเมืองเป็นฝ่ายเข้าไปควบคุมกิจการของคณะสงฆ์ เช่น นายกรัฐมนตรีและรองนายกรัฐมนตรีเป็นผู้ดูแลสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยตรง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมเป็นผู้ดูแลกรมการศาสนา เป็นต้น

นักบวชหรือเจ้าหน้าที่ในศาสนาอื่น เช่น บาทหลวงในศาสนาคริสต์ หรือโตะอิม่านในศาสนาอิสลาม เป็นต้น ก็ล้วนแล้วแต่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ทำให้นักการเมืองมีความเกรงใจนักบวชหรือเจ้าหน้าที่ทางศาสนาเหล่านั้น ตรงกันข้ามพระสงฆ์ ซึ่งเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา ทำให้นักการเมืองไม่เกรงใจหรือไม่ฟังเสียงของทางฝ่ายพระสงฆ์ เพราะพระสงฆ์ไม่มีอำนาจในการควบคุมตรวจสอบนักการเมืองโดยผ่านการเลือกตั้ง

เรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิบัตรประจำตัวนั้น ข้าราชการมีสิทธิที่จะถือทั้งบัตรข้าราชการและบัตรประชาชน พระสงฆ์ก็ถือทั้งใบสุทธิและบัตรประชาชนเช่นเดียวกัน

8. สิทธิของพระภิกษุในทรัพย์สิน

เรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สินของพระภิกษุนั้น ไม่มีกฎหมายเฉพาะเรื่องกำหนดไว้โดยปกติย่อมถือตามกฎหมายทั่วไปเหมือนกับทรัพย์สินของบุคคลธรรมดาทั่วไป แต่อย่างไรก็ตามในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินของพระภิกษุไว้เป็นการเฉพาะ 3 มาตรา ดังนี้

(1) มาตรา 1622 พระภิกษุนั้น จะเรียกร้องเอาทรัพย์มรดกในฐานะที่เป็นทายาทโดยธรรมไม่ได้ เว้นแต่จะได้สืบทอดจากสมณเพศมาเรียกร้องภายในกำหนดอายุความตามมาตรา 1754 แต่พระภิกษุนั้นอาจเป็นผู้รับพินัยกรรมได้

(2) มาตรา 1623 ทรัพย์สินของพระภิกษุที่ได้มาในระหว่างเวลาอยู่ในสมณเพศนั้นเมื่อพระภิกษุนั้นถึงแก่ภรรณาภาพให้ตกเป็นสมบัติของวัดที่เป็นภูมิลำเนาของพระภิกษุนั้น เว้นไว้แต่พระภิกษุนั้นจะได้จำหน่ายไปในระหว่างมีชีวิตหรือโดยพินัยกรรม

(3) มาตรา 1624 ทรัพย์สินใดเป็นของบุคคลก่อนอุปสมบทเป็นพระภิกษุทรัพย์สินนั้นหากตกเป็นสมบัติของวัดไม่ และให้เป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทโดยธรรมของบุคคลนั้น หรือบุคคลนั้นจะจำหน่ายโดยประการใดตามกฎหมายก็ได้

จากมาตรา 1623 และมาตรา 1624 กฎหมายแยกการได้มาซึ่งทรัพย์สินของพระภิกษุเป็น 2 กรณี คือ (1) การได้มาก่อนอุปสมบทเป็นพระภิกษุ คือ มาตรา 1624 และ (2) การได้มาในระหว่างที่อยู่ในสมณเพศ คือ มาตรา 1623

เมื่ออ่านตัวบทมาตรา 1623 แล้ว ในเบื้องต้นอาจทำให้เข้าใจผิดได้ว่า ทรัพย์สินที่พระภิกษุได้มาในระหว่างอยู่ในสมณเพศเป็นกรรมสิทธิ์ของพระภิกษุนั้น ฉะนั้นท่านจึงสามารถจำหน่ายไปในระหว่างชีวิต หรือโดยพินัยกรรมก็ได้ แต่หากพิจารณาถึงที่มาและเจตนารมณ์ของบทบัญญัติให้ถ่องแท้แล้ว จะเห็นว่าการกำหนดเป็นดังเช่นที่กล่าวมาไม่

ในเรื่องเกี่ยวกับมาตรา 1623 นี้ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้อธิบายไว้อย่างชัดเจน แสดงให้เห็นถึง เจตนารมณ์ของเรื่องทรัพย์สินของพระภิกษุที่ได้มาในระหว่างอยู่ในสมณเพศ ดังนี้

1. มีข้อที่สังเกตได้ในเบื้องต้นว่าประมวลแพ่งฯ มาตรา 1623 ไม่เกี่ยวกับสมบัติของวัดวัดเป็นนิติบุคคล... จึงถือสิทธิและมีสิทธิในทรัพย์สินได้ กรณีที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1623 เกี่ยวเป็นเรื่องทรัพย์สินของพระภิกษุซึ่งถึงแก่ภรรณาภาพ กฎหมายให้ทรัพย์สินของท่านที่ได้มาระหว่างอยู่ในสมณเพศตกเป็นสมบัติของวัดเป็นอีกเรื่องหนึ่งต่างหาก เหตุผลในทางนิตินัยและในทางศาสนาอยู่ที่ว่าพระภิกษุอยู่ในสถาบันอนาถาเป็นผู้ไม่หามาหรือสะสมไว้ซึ่งทรัพย์สมบัติ แต่ห้ามไม่ได้ที่จะมิให้ชาวบ้านถวายของเป็นจุดปัจจัยตามศรัทธา ซึ่งสำหรับพระบางองค์ที่เทศนาโปรดสัตว์แก่ ๆ อาจได้กัมภ์เทศน์เป็นเงินสะสมไว้ถึงเรือนแสนก็ได้ ของที่ชาวบ้านถวายพระนี้ในทางหลักนโยบายถือว่าเป็นของที่เขาทำบุญในศาสนา ไม่ใช่ของให้แก่พระเป็นส่วนตัว เมื่อพระถึงแก่ภรรณาภาพ กฎหมายจึงให้ตกเป็นสมบัติของวัด ว่ากันในทางนโยบายบทบัญญัติเช่นนี้ย่อมเป็น

ผลดีไปอีกทางหนึ่ง เพราะถ้าไม่มีบทบังคับให้ทรัพย์สินของพระภิกษุตกเป็นของวัดเมื่อมรณภาพ พระบางองค์ที่ไม่เคร่งในทางธรรมวินัยอาจชวนขวยสะสมทรัพย์สินสมบัติผิดต่อสมณเพศทำให้พระศาสนาเศร้าหมอง

2. มีข้อสังเกตว่า ทรัพย์สินของพระที่ตกได้แก่วัดนั้น ตัวบทไม่ได้กล่าวว่าเป็นมรดก และจะกล่าวว่าเป็นมรดกของพระก็กล่าวไม่ได้ เพราะสาเหตุในหลักการนโยบายที่ให้ทรัพย์สินของพระตกเป็นของวัด ก็เพราะถือว่าเป็นของที่ชาวบ้านเขาทำบุญในพระศาสนาไม่ได้ให้แก่พระเป็นส่วนตัว

3. มีข้อยกเว้นบัญญัติไว้ในมาตรา 1623 ว่า “ทรัพย์สินของพระภิกษุจะตกเป็นของวัดต่อเมื่อท่านมิได้จำหน่ายไปในระหว่างชีวิต หรือโดยพินัยกรรมข้อนี้ขึ้นไปตามพระธรรมวินัย ซึ่งผู้ทรงศีลเป็นพระภิกษุจะพึงบำเพ็ญจาคะทำบุญให้ท่านแก่คนอื่น กฎหมายจึงได้บัญญัติยกเว้นไว้ให้ท่านจำหน่ายทรัพย์สินได้ ทั้งในระหว่างชีวิตและโดยพินัยกรรม ทรัพย์สินที่ท่านได้จำหน่ายไปแล้วเช่นนี้ย่อมไม่ตกเป็นสมบัติของวัด ประเพณีในทางปฏิบัติของพระภิกษุที่เคร่งในพระธรรมวินัย เมื่อได้จตุปัจจัยมาเป็นจำนวนมากน้อยเท่าใดท่านมักจะจับสลากแจกจ่ายไปในบรรดาสามเณรและศิษย์วัดไม่เก็บสะสมไว้ แม้ท่านจะทำพินัยกรรมจำหน่ายทรัพย์สินเมื่อท่านมรณภาพก็อยู่ในหลักการของการบำเพ็ญจาคะอยู่นั่นเอง ทางวัดจะได้แย่งเอาเป็นสมบัติของวัดไม่ได้”

4. เมื่อพิจารณาจุดถึงที่มาของมาตรา 1623 ประกอบกับวัตถุประสงค์แล้วจะเห็นว่าทรัพย์สินที่มีผู้ให้แก่พระภิกษุในขณะที่อยู่ในสมณเพศนั้น กฎหมายถือว่าเป็นของที่ให้เพื่อทำบุญในพระพุทธศาสนาไม่ได้ให้แก่พระภิกษุเป็นการส่วนตัว เพราะถ้าไม่ใช่พระภิกษุก็จะมีคนทำบุญให้ หรือถวายเงินทอง มีผู้ตั้งคำถามว่า “ถ้าไม่บวชจะได้มาหรือ” ส่วนการที่กฎหมายยอมให้พระภิกษุจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินที่ได้มาในระหว่างอยู่ในสมณเพศได้นั้นก็เพื่อให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยที่พระภิกษุจะพึงบำเพ็ญจาคะทำบุญให้ท่านแก่คนอื่น

อนึ่ง มีข้อพึงสังเกตว่า กรณีที่พระภิกษุลาสิกขาแล้วนั้นจะนำทรัพย์สินที่ได้มาในระหว่างสมณเพศมาเป็นของตนเองได้หรือไม่ ประเด็นนี้ตามวัตถุประสงค์และเจตนารมณ์แล้วไม่อาจจะทำได้ เพราะถือว่าเป็นของที่มิผู้ให้แก่พระพุทธศาสนาไม่ใช่ให้ในฐานะส่วนตัว แต่ในทางปฏิบัติกรณีดังกล่าว ผู้ที่ลาสิกขาจากสมณเพศมักจะนำทรัพย์สินที่ได้มาในระหว่างอยู่ในสมณเพศออกไปด้วย อีกทั้งนักกฎหมายบางท่านยังได้ยกตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่ากรณีข้างต้นสามารถกระทำได้ กล่าวคือ

4.1 “ตัวอย่าง พระภิกษุ ก. อุปสมบทครั้งแรก ระหว่างอยู่ในสมณเพศมีผู้นำพระพุทธรูปทองคำ 1 องค์มาถวาย หลังจากสึกแล้วได้อุปสมบทอีกครั้งหลังมีผู้ถวายเงิน 50,000 บาท พระภิกษุ ก. นำเงินนั้นไปเก็บไว้ที่บ้าน ต่อมาพระภิกษุ ก. มรณภาพ ดังนี้ พระพุทธรูปทองคำตกทอดแก่ทายาทของพระภิกษุ ก. ก่อนอุปสมบทตามมาตรา 1624 ส่วน

เงิน 50,000 บาทตกเป็นสมบัติของวัดเพราะเป็นทรัพย์สินที่พระภิกษุ ก. ได้มาระหว่างอยู่ในสมณเพศ แม้ขณะมรณภาพเงินจำนวนนี้ไม่ได้อยู่ที่วัดที่เป็นภูมิลำเนา วัดก็มีสิทธิเรียกเรื่องเงิน จำนวน 50,000 บาทนี้ได้ตามมาตรา 1623”

ทรัพย์สินที่มีอยู่ก่อนอุปสมบทในมาตรานี้ หมายถึง ที่มีอยู่ก่อนอุปสมบทครั้งสุดท้ายนั่นเอง ดังนั้น หากเป็นทรัพย์สินที่ได้มาระหว่างดำรงสมณเพศครั้งก่อน แต่ลาสิกขาบทยอกไปแล้วกลับเข้ามาอุปสมบทใหม่ก็จะต้องถือว่าทรัพย์สินนี้ได้มาก่อนการดำรงสมณเพศนั่นเอง ดังนั้นจึงน่าพิจารณาอย่างยิ่งว่าควรแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการได้มาซึ่งทรัพย์สินของพระภิกษุระหว่างอยู่ในสมณเพศหรือไม่ โดยเฉพาะการแก้ไขโดยกำหนดให้ทรัพย์สินทั้งหมดที่ได้มาในระหว่างที่เป็นสมณเพศให้ถือเป็นทรัพย์สินของวัด ทรัพย์สินที่พระภิกษุได้มาระหว่างอยู่ในสมณเพศกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นอยู่ที่ใคร

ดังได้พิจารณาในหัวข้อที่ 3 ที่ผ่านมาแล้วว่า โดยนโยบายและเจตนารมณ์ของกฎหมายแล้ว ทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคให้พระภิกษุนั้นไม่ใช่ให้เป็นทรัพย์สินส่วนตัวของพระภิกษุแต่ให้แก่พุทธศาสนา แต่มีปัญหาต่อไปว่าถ้าเช่นนั้นกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคให้พระภิกษุจะตกให้แก่ใคร เพราะพุทธศาสนาไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคล

ประเด็นข้างต้น จะเห็นว่าแม้พุทธศาสนาจะเป็นสถาบันที่ไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคล แต่วัดมีสถานะเป็นนิติบุคคล ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 31 จะถือได้หรือไม่ว่ากรรมสิทธิ์ตกอยู่ที่วัดที่พระภิกษุนั้นมีภูมิลำเนาอยู่

เมื่อพิจารณา มาตรา 1623 แล้วจะเห็นว่ากฎหมายให้ทรัพย์สินที่พระภิกษุได้มาระหว่างเวลาอยู่ในสมณเพศนั้นเป็น “ทรัพย์สินของพระภิกษุ” ซึ่งดูแล้วจะเห็นว่ากรณีนี้เองเป็นช่องทางที่ทำให้บุคคลผู้เป็นภิกษุแต่เพียงในนามอาศัยหาผลประโยชน์โดยการบวชเพื่อจะได้รับทรัพย์สิน หากสามารถแสดงออกให้เกิด ความศรัทธาเคารพจากประชาชน แล้วมีผู้บริจาคทรัพย์สินให้จำนวนมากทรัพย์สินนั้น (มานิตย จุมปา, 2551)

สรุป

พระภิกษุสงฆ์และสามเณรเป็นพลเมืองไทยกลุ่มหนึ่งที่ถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพบางอย่างทั้งทางกฎหมายและทางสังคมทั้งนี้ก็เพื่อการผดุงรักษาพระธรรมวินัยให้ดำรงอยู่ต่อไป หากว่าพระภิกษุและสามเณรสามารถดำรงอยู่ได้โดยลำพังด้วยตนเอง หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพคงไม่มีความจำเป็นต้องยกขึ้นมาพิจารณา แต่ความเป็นจริงความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของพระภิกษุและสามเณรไม่อาจแยกออกจากสังคมหรือรัฐได้ ดังนั้น การได้รับความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจึงมีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกัน

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. (2552). หลักการพื้นฐานกฎหมายมหาชนว่าด้วยรัฐ รัฐธรรมนูญ และกฎหมาย. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2543). พระพุทธศาสนาในราชอาณาจักรไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- แสวง อุดมศรี. (2559). การปกครองคณะสงฆ์ไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: นิติธรรมการพิมพ์.
- กีรวิมล กิตติยาศิษย์. (2556). สิทธิเสรีภาพของพระภิกษุสงฆ์. ใน เอกสารวิชาการส่วนบุคคล หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย. วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- ดุสิต โสภิตชา. (2542). ทำไมรัฐธรรมนูญไม่บัญญัติคุ้มครองพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์. (29 สิงหาคม 2547). พระสงฆ์ไทยกับสิทธิทางกฎหมาย. มติชนรายวัน, หน้า 6.
- ปลื้ม โชติขุญญางกูร. (2559). คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระไพศาล วิสาโล. (2552). พระพุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวโน้มและทางออกจากวิกฤติ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- มานิตย์ จุมปา. (2551). การเป็นเจ้าของทรัพย์สินของพระภิกษุ. คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. เรียกใช้เมื่อ 25 กันยายน 2563 จาก <http://www.openbase.in.th/http%3A/%252>
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2560). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก หน้า 17 (6 เมษายน 2560).